

ПРО ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ В ЖАНРІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Володимир Литвинов
доктор філос. наук,
пров. наук. співроб.
Інституту філософії
імені Григорія Сковороди
НАН України,
професор Національного
університету
«Києво-Могилянська академія»,
м. Київ

Віддавна, ще з античних часів, у сфері перекладознавства побутує дві тенденції: одні перекладачі є прихильниками *«переспіву»*, *«вільного /свавільного»* перекладу, інші – ратують за *«буквалізм»*. Але ідеальний переклад, гадаю, перебуває десь посередині між цими двома категоріями.

Є сподівання, що для перекладачів певні орієнтири будуть з'являтися і на шпальтах українських видань. Не тільки компліментарні, а й критичні, оглядового характеру статті з теоретичними узагальненнями та практичними порадами. Це стане запорукою того, що халтура на ниві перекладу не пройде непоміченою, а буде «засвічена» критикою, хай навіть дошкульною, але справедливою, об'єктивною, конструктивною.

Сьогодні ж мусимо, на жаль, констатувати, що у деяких наукових виданнях, з'являються критичні статті «голобельні», деструктивні, автори яких роблять безапеляційні заяви, видаючи «істину в останній інстанції». Це стосується навіть вельми шанованих науковців, які, забрівши до чужої «парафії», зокрема до жанру художнього перекладу (особливо поезії), з менторським тоном повчають перекладачів і виносять вирок сентенціями на кшталт «переклад неправильний», «надто осучаснений», «не прийнятний» тощо. Так і хочеться сказати: *«Шановне панство, в прозі і поезії різні виражальні засоби, і до них застосовують різні критерії оцінки!»*

Про це вчив своїх спудеїв у Києво-Могилянській академії ще 1705 року відомий **Теофан Прокопович**: *«Стиль і прикраси поетичної оповіді роблять її цілком відмінною від історії... Тому історик повинен бути надзвичайно обачливим і скупим у виборі слів, а поет цілком вільним і щедрим. Історична оповідь подібна до зістарілої матрони, а поетична – ніби наречена, прикрашена всілякими забаганками»* (Th. Procorovicz. De arte poetica. IP НБУВ, Шифр ДА/П417, арк. 44зв.).

Все це змушує вести мову не скільки про тон, стільки про хибні принципи чи засади, якими користуються нині в Україні деякі перекладачі та критики не тільки в «Українському гуманістичному огляді». Одні з них є прихильниками Скілли, інші – Харібди. А це дезорієнтує, передусім, перекладачів-початківців.

Отож, спочатку про **Скіллу**. Це переспів, під яким розуміють використання відомих сюжетів, що особливо помітно у жанрі байки. Хто не знає хрестоматійних «Вовк та ягня», «Лисиця і виноград», «Ворона та лис» тощо. У різних авторів вони по-різному варіюються, націоналізуються, обростають суттєвими подробицями. Згадаймо при цьому хоча б **Езоп**, **Федра**, **Лафонтена**, **Крилова**, **Глібова**. Або ще: «Псалми» **Тараса Шевченка**. Переспіви – це нормальне, звичайне явище художньої літератури. Їх справедливо вважають оригінальними творами. Погано лише те, коли переспіви називають перекладами, як це зробили у свій час видавці «Байок» **Микити Годованця**, який майстерно поєднував традиції української народної творчості і класичної байки. Але він не був перекладачем, як це твердить, наприклад, навіть «Літературна енциклопедія» (К., УРЕ. 1988, т.І, с. 439), а писав свої, оригінальні твори на загальноновідомі «вічні» сюжети.

Що ж до «вільного» перекладу, то я назвав би його ліпше «свавільним». Це буває тоді, коли перекладач свавольє, спотворює текст і не признається в цьому. Такі псевдопереклади з'являються сьогодні й в Україні. Але критики їх поки що не помічають. На стадії підготовки до друку з такими, з дозволу сказати, перекладами, мають велику мороку видавці, намагаючись «дотягнути» хоч до якоїсь кондиції.

Але оскільки напружені видавничі плани підганяють, гроші задіяні, то доводиться видавати яке є. І тоді обізнаний читач бурчить у вузькому колі однодумців: «Як можна *таке видавати!*». Такими перекладами грішать переважно перекладачі-початківці, які хвацько беруться за переклад класиків світового письменства чи науки, вважаючи, що їх перекладати легко, бо пишуть вони, бачте, дуже просто. І невтямки такому горе-перекладачеві, що ця «простота» є геніальною. А набір перших-ліпших значень (відповідників) зі словника, без урахування контексту є профанацією оригіналу. Сваюлять так переважно малограмотні або недобросовісні перекладачі, які вважають, що коли слова у мові, з якої вони перекладають, і слова мови, на яку перекладають, є схожими, однокореневими, отже вони і є найкращими відповідниками.

Найчастіше таке трапляється, коли перекладають з близьких мов. Тоді трапляються курйози, на які у свій час звернув увагу ще **Корній Чуковський**, переглядаючи переклад «Кобзаря» **Тараса Шевченка** на російську мову. Українське «пішла луна гаєм» там перекладено як «взошла луна над лесом», а повтор слів «мати, мати», як «мать, мать». «Добре, що хоч утретє не повторив російський перекладач слово «мать», – зіронізував Чуковський, – а то вийшов би повноцінний російський «мат». Подібні недоладності трапляються часто, коли перекладають з давньої мови, навіть з рідної, де знайомі слова несуть інший відтінок, або й протилежні за змістом. Так, наприклад, у Теофана Прокоповича можна зустріти вислів «позорище историческое», який означає у нього ніщо інше, як «історичний огляд». І слово «презерватива» означає в нього зовсім не те конкретне, що сучасний читач має на увазі.

Харібда – це також свавілля, «буквалізм», але дещо іншого плану. Перекладачі буквалісти є несвідомими спотворювачами оригіналу. Це переважно послідовники лінгвістичного, або філологічного методу. Вони перекладають, як їм здається, дуже сумлінно, намагаються дослівно перекласти оригінал, передаючи, як їм здається, сповна значення кожного слова; прагнуть скопіювати кожний зворот іноземного тексту. І тоді з'являється «дубовий», нечитабельний переклад, від якого читач просто відвертається. Дуже влучно сказав колись з цього приводу перекладач **М. Заболоцький**: «Перекладач, послідовник лінгвістичного методу, подібно до жука повзає по тексту і розглядає кожне слово у велике збільшувальне скло. У його перекладі слова перекладені «педантично», але книжку читати важко, бо переклад художнього твору не є перекладом слів». (Н. Заболоцький. Заметки переводчика. «Мастерство перевода». – М., 1959, с. 252).

Шануючи традицію наукового видання «Український гуманітарний огляд» подавати купи цитат в оригіналі, вдамся до цього і я. Отож, щоб не набридати своїми розумуваннями про «буквалізм», наведу ще низку думок інших авторитетів з цього приводу:

«Брюсов, безсумнівно, був обдарованим письменником і поетом, і якби не захопився помилковою теорією дослівної передачі оригіналу, чудово впорався би з перекладом Енеїди... Буквальний переклад не тільки не наближає до нас оригінал, але, навпаки, лише спотворює його». (Ф. Петровський «Мастерство перевода», № 9. М., 1972, с. 255–256);

«Буквалізм – найлютіший ворог нашого брата. Ворог номер один». (П. Антокольський «Мастерство перевода», № 8, 1971, с. 174);

«Так званий тототжний (літеральний) переклад ніколи не буває і не може бути точним, рабське копіювання кожного слова – найбrehливіший з усіх перекладів». (К. Чуковский «Высокое искусство». М., 1964, с. 62);

«Войовничий буквалізм може виходити з філологічних завдань і зводити свої міркування в естетичну категорію ... результатом незмінно буде лише педантичний, непрямий, штучний та потворний викидень». (Гиви Гачечиладзе «Художественный перевод и литературные взаимосвязи». 1972, с. 122);

«Шановні професори-латиністи, які напам'ять знали і Катула, і Горація, друкували в XIX ст. безліч неоковирних перекладів, в яких зникла вся краса творів ушляплених поетів. Отже, можна бути глибоким літературознавцем і поганим перекладачем». (В. Коптілов «Актуальні питання українського художнього перекладу». К., 1971, с. 115);

«Буквалізм просто випадає з художньої сфери, це, кажучи не метафорично, без перебільшення, – канцелярська сфера». (О. Кундзіч. Творчі проблеми перекладу. К., 1973, с. 108).

«Ніхто в наші дні не захищає буквалістський метод у теорії, а рецидиви його у перекладі пояснюються не хибними теоретичними настановами (давно спростованими), а недосвідченістю, а то й браком здібностей в деяких перекладачів». (В. Коптілов. Переклад чи переспів?». Всесвіт, № 5, 1972, с. 147).

Хоч як не дивно, але мусимо констатувати, що сьогодні в Україні знову з'явилися захисники цього методу перекладу – критики-буквалісти. Щоб довести недолугість якогось перекладу, вони наводять свій підрядник перекладу слів чи речень оригіналу, вважаючи, певно, що підрядник і художній переклад одне й те ж саме. Виходячи зі своїх буквалістських засад, будучи твердо переконаними в своїй правоті, вони [критики] вдаються до повчань, невтомно доводячи, що слова – однозначні, що їх не можна міняти місцями, що контексту для них не існує. Страшенно зляться, що перекладач в одному місці субстантивує латинський прикметник, а в іншому – родовий відмінок передано називним тощо. Коротше кажучи, такі критики ратують за «буквалізм» в перекладі, хоч з цим «левом» боролоса ще старше покоління перекладачів і успішно його пододало. Тепер цей «лев» – мертвий і займатися його реанімацією невдячна справа. Буквальний, або філологічний переклад – це підрядник, проміжний етап на шляху до художнього перекладу, якому притаманний метод «компенсації», коли «недодане» в одному місці, додається в іншому. Адже справа не в словах, Важливо, щоб думка і стиль оригіналу не були спотворені!..

Це знав ще **Цицерон**, коли писав: «[В перекладі] моїм завданням було не передавати слово замість слова, але зберегти загальний стиль і силу (зміст – В.Л.). Вважаю, що треба не підраховувати слова для читача, а ніби зважувати їх». (Cicero. De opt. gen. orat., V, 14). Іншими словами: переклад – це ніби позичання грошей. І віддавати не обов'язково тою самою монетою, аби лиш була сповна віддана сума грошей.

Про переклад як такий. Наводячи власні переклади окремих слів і речень критики-буквалісти, на противагу іншим, наголошують, що їхній переклад єдино правильний і остаточний. Вони навіть не припускають, що перекладів може бути не те, що кілька, а навіть десять і більше. Вже є, наприклад, 20 «Заповітів» Т. Шевченка англійською мовою і понад 30 «Гамлетів» **В. Шекспіра** російською! І всі правильні! Щоб підтвердити це, наведу бодай два варіанти

перекладу вірша *Горація* «До Піри» (Carmina, I, 5) в інтерпретації двох видатних українських перекладачів:

[Ad Pyrrham]

Quis multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,

Simplex munditiis? Heu quotiens fidem
Mutatosque deos flebit et aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens,

Qui nunc te fruitur credulus aurea,
Qui semper vacuum, semper amabilem
Sperat, nescius aurae
Fallacies! Miseri, quibus

Intemptata nites, me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris deo.

[До Піри]

Хто цей хлопець стрункий, Пірро, що в затінку
Між троянд запашних так пригорнув тебе?
Перед ким золотаве
Ти волосся розсипала,

Щира й звабна така? Ой, ще оплаче він
Клятви й долю хистку, гляне на море те
Чорним зоране вітром,
Гляне – й заціпеніє враз,

Хто тобі, золотій, нині довірився так,
Певний щастя свого, певний взаємності,
В бурях ще не бувавши...
Горе ж тим, хто притьма на твоїй

Блиск оманний летить! Я ж – про це й напис мій
Каже в храмі святім – після пригод морських
Склав свій мокрий ще одяг
Богу моря могутньому.

Переклав *Андрій Содомора*

До Піри

Який ставний юнак серед троянд, в альтані,
О Пірро, обійма тебе на самоті?

Для кого ти, ясна і в світлому убранні,
По плечах кучері пустила золоті?

Ох, скільки, скільки раз заведені надії –
Незвиклий, молодий – оплаче гірко він,
Побачивши нараз, як море почорніє
Під подихом вітрів і переплеском пін.

Хто звирився тобі, ласкавий і прозорій,
Хто сподівається на щедрі й теплі дні, –
О, той не знає ще, яке облудне море,
Яка в твоїх очах погибель спить на дні.

Та я, я знаю все. Таблиця і присвята
На храмовій стіні показує моя,

Що я терпів не раз і потопельні шати
Морському богові віддав на жертву я.

Переклав *Микола Зеров*

Який переклад кращий – висновок робити читачеві. Тут буквалісти, маючи формальний резон, можуть сказати: переклад Зерова – то переспів, бо вдавня до римунання, яке в античних поетів вважалося ознакою «низького стилю». Це так. Але *М. Зеров* засобами української мови зумів передати «музику» античного вірша-пісні (carmen!), еквівалентний естетичному його заряду. Фактично Зеров удався до вже згадуваного методу компенсації. А усе це вкупі є вже резonom не формальним.

Зрештою, переклад це – не віддзеркалення оригіналу, а лише інтерпретація, і все залежить від таланту та ерудиції перекладача. Отже, «точних» перекладів не буває. *Жан Поль Ріхтер* з цього приводу писав: «Якщо письменника можна перекласти бездоганно, це погана ознака, і француз сказав би про це так: *твір, який можна перекласти бездоганно, не вартий перекладу*». («Мастерство перевода», № 7, 1970, с. 479).

Нині в Україні триває конкурс на переклад з англійської вірша *Р. Кінлінга* «If». Бачив уже 7 перекладів наших відомих перекладачів. Серед критеріїв оцінки немає вже знайомого: «поганий», «неадекватний», «неправильний». Мова йде про глибину проникнення у зміст вірша великого англійського поета, про відтворення і дешифровку (якщо хочете) вкладеного у вірш задуму поета.

Про те, що одну й ту ж думку можна передати багатьма способами, вчили в Києво-Могилянській академії. Так, зокрема, *Теофан Прокопович* у своїй «Поетиці» наводить власний вірш під умовною назвою «Опис місця, на якому стоїть Київ», де подає 20 двовіршів – варіантів передачі однієї і тої ж думки: «із заходу Київ оточують гори, а зі сходу – річка Дніпро». Повністю переклад опублікований у журналі «Вітчизна» (№ 5, 1982), а тут наведу лише 3 варіанти перекладу:

1. Amne Borysthenio sonat urbs, qua Lucifer exit,
Montibus assurgit, qua trahit umbra diem.

2. Occiduas urbis cinxere cacumina partes;
Aurorae oppositum perluit unda latus.

3. Montibus obiecta est, serus venit Hesperus unde,
Perstrepit urbs fluvio, Phosphorus unde venit.

(Див. ІР НБУВ, шифр ДА/П 417, 12л—12зв.)

1. Шумом Дніпра наповняється місто, де Люцифер сходить;

Гори здіймаються там, з ніччю де борється день.

2. Маківки гір оточили призахідні міста частини,
А супротивні краї хвиля Аврори купа. (українською «купає» – Ред.)

3. Горами місто оточене, Геспер з'являється звідки;
Сильно шумить течія, звідки з'являється день.

Переклав *Володимир Литвинов*

А щоб хтось не подумав, що «сваволять» тільки перекладачі поезії, наведу кілька прикладів і з прози. І то, не якісь-там переклади малозначних текстів незнаних перекладачів, а кілька уривків з канонічних текстів Святого Письма у канонічних перекладах різними мовами. Простежте, наскільки вони відходять від першоджерела – гебрейського тексту. Отже:

1. בשגם תוא בשר לא ירון רותי באך לעולם (Gen., 6, 3).

2. «καί εἶπεν κύριος ὁ Θεὸς οὐ μὴ καταμεινῇ τὸ πνεῦμα μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σαρκαὶ ἐσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἑκατὸν εἰκοσὶ ἔτη». (Gen., 6, 3).

3. «Non ratiocinabitur Spiritus meus in homine unquam, quoniam caro est». (Gen., 6, 3).

4. «Не буде Мій Дух перемагатися в людині навіки, бо блудить вона. Вона – тіло». (І М, 6, 3 // Біблія... – 1990).

1. טי תבן שת רות יהוה (Es., 40, 3).

2. «τις εἶπεν κυρίου καὶ τις αὐτοῦ συμβουλος ἐγένετο οὐ συμβίβα αὐτόν». (Es., 40, 3).

3. «Quis disposuit Dei Spiritum?» (Es., 40, 13).

4. «Хто Господнього Духа збагнув». (Іс., 40, 13). Там само.

1. אין לי תפץ בכח וגו' : כי מסזרת שטש ועד מי נם בכס ויסגור קלתים גדול שטי בגוים ובכל טקום טוטר טוגש לשפי ופנתה ולא תאירו טזבתי תנם טהורה כי גדול שטי בגוים אטר יהיה צבאות טבואו (Mal., 1, 10–11).

2. «Διότι καὶ ἐν ὑμῖν συγκλεσθήσονται θυραὶ καὶ οὐκ ἀναψέτε τὸ θυσία στηρίον μου δωρεὰν οὐκ ἐστὶν μου θύελημα ἐν ὑμῖν λέγει κύριος παντοκράτωρ καὶ θυσίαν οὐ προσδεξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν διότι ἀπε ἀνατολῶν ἡλίου ἐως δυσμῶν τὸ ὄνομα μου δεδοξασται ἐν τοῖς ἔθνεσιν καὶ ἐν παντί τοπῶ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματι μου καὶ θυσία καθάρᾳ διότι μέγα τὸ ὄνομα μου ἐν τοῖς ἔθνεσιν λέγει κύριος παντοκράτωρ». (Mal., 1, 10–11).

3. «Quisnam est inter vos, qui claudat ostia, ne meae area frustra ignis imponatur; in vobis non delector etc. Nam ex ortu solis usque in eius occasum meum nomen magnum est inter gentes, et ubique suffitus mihi adfertur, et munus purum; meum enim nomen magnum est inter gentes, ait Deus exercituum». (Mal., 1, 10 – 11).

4. «Нехай хто серед вас замкне двері святини, і не буде надармо освічувати Мого жертovníка! Я не маю вподоби до вас... Бо від сходу сонця й аж по захід його звеличиться Ймення Моє між народами, і кадиться в кожному місці для Ймення Мого дар чистий, бо звеличиться Ймення Моє між народами, каже Господь Саваот». (Мал., 1, 10 – 11 // Там само).

Наведені приклади свідчать, що все це (попри значні відхилення від першоджерела) є нормальні переклади, хоч деякі вже потребують осучаснення. При цьому зауважу, що осучаснювати треба не тільки переклади з іноземних мов, а навіть тексти давньоукраїнські, які також слід перекладати сучасною українською мовою, щоб нинішній читач сприймав їх так само легко, як і давній. Таких перекладів є вже доволі. Завдяки їм українське суспільство відкрило, вважає, новий цікавий материк в українській культурі, який вважався мертвим, нецікавим для пересічного читача.

Ці тексти залюбки читають тепер студенти, навіть без тиску на них викладачів. Такі осучаснені переклади дуже вразливі для критики, особливо з боку «академічної громадськості», яка висловлює «шляхетне» обурення з

приводу такої сваволі перекладачів, вказуючи на втрати (яких зазнає давній текст), але критики не хочуть визнати й очевидних здобутків – масове прилучення до цієї літератури читачів. Отож, щоб хтось не подумав, що це лише моя суб'єктивна думка, наведу заради об'єктивності кілька міркувань з цього приводу відомих авторитетів у галузі художнього перекладу:

«Іноді ми надто суворі до перекладачів. Вказавши, що таке місце в оригіналі краще, ніж у перекладі, ми сприймаємо, як звичайне та належне ті місця, де перекладач чудово впорався зі своїм завданням. У кожного автора є сильніші та менш сильні місця. І перекладачам нерідко вдається ці менш сильні місця децю посилити. Це і є компенсація». (Ю. Гаврук. Актуальні проблеми теорії художественного перекладу. Т. 1 М., 1967, с. 212);

«Відхилення від оригіналу як технічно неминучі, а й естетично необхідні». (В. Левик. «Майстерність перекладу», № 7. 1970, с. 70).

У будь-якому перекладі дуже легко «нашукати бліх», вказати на невдалі відповідники, на пересмикування та недохопи. Але ж і в художній сфері, і в науковій ніхто не буває безгрішним. Тому не треба нам «блошині» війни. Виявлені огріхи мають бути поживою для критиків, які хай би виступали у ролі санітарів, а не браконьєрів, що відстрілюють найкращих.

P. S. 1. Про потребу перекладу давньоукраїнських текстів на сучасну українську.

Заперечувати це – справа безнадійна і навіть шкідлива. Автентичність не приводить до кращого розуміння давнього тексту сучасним читачем. Адже багато слів, зберігши форму, вже змінили частково, або й цілком свій первісний зміст. Так, наприклад, колись загальнослов'янські слова «(за)пах», «вонь», «сморід» сприймалися як такі, що мають нейтральний запах. Про це свідчать складні: «благовоніє», «зловоніє», вислів «поганий запах», ба, навіть слово «смородина» і «смердить» однокореневі тощо. Пізніше ці слова набрали в українській мові однозначно негативного значення. А в польській навпаки – позитивного: «won', wonidło» – те ж саме, що в нас «запах, пахощі». Таких прикладів багато. Російське «орать» і українське «орати»; «уродливий» (уродливая дівчушка) і «вродливий» (вродлива дівчина) – не одне й те саме. Та й англійське «pencil» і латинське «peniculus» (demin. від «penis») мають різні значення, хоч і походять від спільного кореня.

Можна, звичайно, зрозуміти й захисників недоторканості, консервації давніх текстів, але виправдати їх не можна. Консерви – то все ж таки не натуральний продукт. Найкращий вихід з цього становища – видання білінгвою. Таке задовольнить усіх – і ретроградів, і свавільників. Рано чи пізно ми до цього обов'язково прийдемо. Я переконаний. Але чим раніше, тим краще.

P. S. 2. Міркування з приводу непослідовності, ба, навіть безпринципності нинішнього правопису української мови при транслітерації латинського буквенополучення «th».

Грецька літера «Θ» (θ) у латинській мові передається через буквенополучення «th» і вимовляється як «т». Ось деякі приклади:

thea (tea) – чай

rhythmus (ритмус) – ритм

thesa (тека) – футляр, ящик (бібліо-тека, карто-тека, фоно-тека тощо)

Scythia (Скитія) – Скитія

theatrum (театрум) – театр

mentha (мента) – м'ята

Theophanes (Теофанес) – Теофан

Theodores (Теодорес) – Теодор

Thales (Талес) – Талес

Athenae (Атене) – Атени.

Так вимовляли і в Україні протягом кількох століть (гуманісти епохи Відродження та полемісти) аж до сумнозвісного указу російського імператора Петра I, за яким «дабы не было различия» наказано було все робити, як у російській мові. А там з якихось причин («умом Россию не понять») це буквосполучення передавали часом через літеру «ф».

При чому всупереч логіці і навіть здоровому глузду. Ось приклад: є грецьке слово «θεος» (theos) – «бог». Звідси складні слова: «theologia» – теологія, «atheismus» – атеїзм, «Theophanes» – Теофан, «Theodores» – Теодор, «Borysthenes» – Бористен (Дніпро). (Згадаймо при цьому добрим словом і покійного нині **М.В. Хомичевського**, який взяв собі псевдо «Борис Тен»). Є також «Thomas» – Томас Мор, Томас Мюнцер, Томас Аквінський. Останній у росіян став раптом – Фома Аквінський. Чому?.. Слава Богові, що хоч його вчення не назвали «фомізмом», а лишили – «томізм». Дивовижна логіка! Але то, як кажуть, – їхні проблеми.

В Україні були спроби повернутися обличчям до логіки, до Європи і до своєї багатовікової традиції в часи «українізації» 20-х років XX ст. і за «хрущовської відлиги».

Зокрема, журнал «Філософська думка» регулярно друкував статті зі спадщини професорів Києво-Могилянської академії, де часто фігурувало ім'я Теофана Прокоповича. Аж доки, нині покійний **І.К. Білодід**, тодішній директор Інституту мовознавства, не заборонив уживати «Теофан». І ніяке обґрунтування не подіяло. «Так в російській мові, так буде і в нас!» – була його відповідь на аргументи співробітників Інституту філософії НАН України. Тож стали знову друкувати «Феофан».

Сьогодні виходить багато літератури – і діаспорної, і в Україні, – де дотримуються європейської (і багатовікової вітчизняної!) традиції в передачі іншомовних слів, термінів, імен. Тому дуже дивно здається (на двадцятому році незалежності України!) намагання деяких редакторів спинити цей логічний процес посиленням на складений ще за радянських часів «Орфографічний словник», який перевидається сьогодні без належних консультацій з фахівцями класичної філології, історії та філософії.

Р. С. 3. Прихильники «російсько-радянських» традицій аргументують свою позицію тим, що «люди вже звикли» і, мовляв, будь-які зміни внесуть непорозуміння. А може, навпаки? Ось один приклад. Всьому світові відома назва селища у Греції – «Термопіли» (Thermopyles), де загинули 300 спартанців на чолі з царем **Леонідом**, стримуючи перську армаду. Так ось, складова згаданого слова «thermo» означає «гарячий». У Словнику іншомовних слів (Київ, 1974) я знайшов 58 складних слів з цим компонентом і зі значенням «гарячий». Але «традиційники» пропонують і далі писати «Фермопіли». Читач ніколи й не здогадається про справжню етимологію цього слова, а подумає швидше, що там у якогось грека Піли була, певно, ферма. ■

Перекладач з латини на українську і навпаки. Додаток Google до смартфонів